

A MAGYAR ROKKANTÜGY SZERVEZETE

Írta:

dr. Gróf Klebelsberg Kuno

államtitkár, a magyar királyi Rokkant-
ügyi Hivatal ügyvezető alelnöke.

Budapest, 1916.

Bíró Miklós könyvnyomdai műintézete IX-, Ráday-utca 16. szám.

A magyar nép zivataros századaiban hazánk csatatér volt, melyről a várakat és városokat, a falvakat és szállásokat lesöpörte a rombolás szelleme. A mostani háborúban csak határainkon folytak harcok. Az ország belsejét nem taposta kozákló patája. De az általános védkötelezettség jegyében nagy háborút most visz először monarchiánk. A 18 évesektől az 50 évesekig úgyszólván minden polgárát hadba küldi a magyar állam. A gyermekek és gyengék kivételével egész férfinépeségünk ki van téve a másfél éve tartó rombolás legrafináltabb eszközeinek, melyeket a modern technika és chemia csak kieszelni képes. Nem az ország területe, hanem népessége szenved. Kevés házat, sok embert kell újra felépítenünk, a XX. század emberét a maga érzékeny, finom idegzetével.

Szerencsére korunk ép oly nagy a helyreállítás művében, mint a rombolásban. A modern orvosi tudománynak, gyógypedagógiának és szociálpolitikának eszközeivel olyan sérültek és betegek egészségét és keresetképességét is vissza lehet adni, kik még pár évtizeddel ezelőtt nyomorékok és koldusok maradtak volna. A sebesültek nagyobbik része még kórházainkban meggyógyul. De az első kezelésből bénán, csonkán vagy belbetegséggel távozók sincsenek veszve. A bénák és belbetegek nagy része speciális utókezeléssel gyógyítható. A csonkultak mesterséges testrészeket kapnak. A rokkantak korábbi foglalkozásuk folytatására vagy azzal rokon könnyebb foglalkozásra, sőt egészen új mesterségre is megtaníthatók. A szakszerű munkaközvetítés a csökkent keresetképességű számára is megtalálja a neki való helyet a gazdasági életben, a patronázs meg szemmel tartja és megóvja a kizsákmányolástól. Azok pedig, kik magán munkaadónál célszerűen el nem helyezhetők, kereseti telepeken és műhelyekben találnak munkát és megélhetést. Aránylag csekély azoknak a gyógyíthatatlanoknak és munkaképteleneknek száma, kik egészen a haza hálájára lesznek utalva.

E feladatoknak megoldására irányuló magyar rokkantügyi akció alapját az 1915. évi XV. t.-c. 8. §-a vetette meg, mely kimondotta, hogy az ellenség előtt történt sebesülés, vagy a háború fáradalmi következtében rokkanttá vált legénységi állományba tartozó egyéneket,

amennyiben kilátás van arra, hogy keresetképességüket egészen vagy részben visszanyerhetik, orvosi utókezelésben és gyakorlati oktatásban kell részesíteni, s hogy a művégtagokra szorulókat ilyenekkel el kell látni. Ugyanez a szakasz továbbá kimondotta azt is, hogy az, aki magát egy e célra szervezett orvosi szaktanács véleménye szerint szükséges orvosi utókezelésnek, vagy művégtag alkalmazásának és gyakorlati oktatásnak alá nem veti, elveszti igényét a rokkant-nyugdíjhoz, vagy a rokkantak házának ellátási állományába való felvételhez. *)

A törvénybe lefektetett alapon a magyar rokkantügyi akció kiépítésére a m. kir. miniszterelnökség fennhatósága alatt m. kir. Rokkantügyi Hivatal szerveztetett, melynek feladata, hogy az akciót Magyarország területére megtervezze, egységesen vezesse, az állam és a társadalom között a munkát megossza, a szükséges állami intézeteket megszervezze és igazgassa, a társadalmi munkát pedig az állami munkával összehangatosan irányítsa.

A Hivatal szervezési osztálya eddig az állami intézményeknek 7 típusát állapította meg, ú. m. sérült katonák számára az utókezelő gyógyintézetet, a krónikus belbeteg katonák számára a speciális kórházakat (szanatóriumokat, fürdőhelyeket), csonkított katonák részére a művégtaggyárakat, a vagyontalanok, vagy keresetüket folytani nem tudók számára a rokkant iskolákat, rokkantak munkaközvetítőjét, a kereseti telepeket és műhelyeket és a gyógyíthatatlanok kórházát.

A sérült és idült belbetegségben szenvedő katonákat a katonai igazgatás a magy. királyi Rokkantügyi Hivatalnak átadja. Minden kórház, üdülőotthon és lábadozóosztág köteles a kötelékébe tartozó ilyen magyar honos katonáról személyi viszonyait és bajának nemét tartalmazó egyéni

*) E törvény végrehajtásáról lásd a m. kir. miniszterelnöknek 1915. évi 3,300. számú rendeletét a csonkított és béna katonák orvosi utókezeléséről, mesterséges testrészekkel való ellátásáról és gyakorlati oktatásáról, továbbá a m. kir. miniszterelnöknek 1915. évi 3.301. sz. rendeletét a rokkant katonákat gondozó szervezetről a Rokkantügyi Hivatal kiadványainak 1. számában.

lapot az illetékes cs. és kir. katonai parancsnokságokhoz*) beküldeni, melyek azokat a Rokkantügyi Hivatalhoz juttatják el. A Hivatalnak nyilvántartási osztálya ezekből az egyéni lapokból készíti a rokkantak törzskönyvét és statisztikáját, egy más osztálya pedig megállapítja, hogy az illető katona melyik intézetbe való és az illetőnek a kijelölt intézetbe való beutalására felkéri a katonai parancsnokságot, mely az átszállítás iránt intézkedik.***) A katonai igazgatás továbbá a Rokkantügyi Hivatal egyes intézeteihez a rend és fegyelem fenntartására felügyelő tiszteket rendel ki, akik az intézeti igazgatót működésében támogatni tartoznak. Csak a szükséges orvosi utókezelés és gyakorlati oktatás befejezte után bocsáttatnak el a béna, csonka és belbeteg katonák a hadsereg kötelékéből.

A Rokkantügyi Hivatal eddig 2 általános rokkant-számlálást tartott, egyet 1915. évi márc. 31.-én a sérültekre (bénákra és csonkultakra nézve) és egyet 1915. évi szept. hó 30.-án az idült belbeteg katonákra. A számlálás eredményét a Hivatal folytatólag kiegészíti és ellenőrzi a katonai parancsnokságok által hozzá eljuttatott egyéni lapokkal. Ennek az adatgyűjtésnek feldolgozott része szerint Magyarországnak ezidő szerint (Horvát-Szlavonországok nélkül) 28,932 béna és csonkult és 5.810 idült belbetegségben szenvedő katonája van, feldolgozás alatt áll továbbá 7.900 katona egyéni lapja úgy, hogy együtt 42.642 az olyan katonáink száma, kiket az akció körébe be kell vonni. A szám kétségtelenül nem teljes, mégis kellő támpontokat és eligazítást nyújtott a Rokkantügyi Hivatalnak abban a tekintetben, hogy akcióját és intézményeit minő méretűvé kell kifejleszteni.

A Rokkantügyi Hivatalra bízott katonák túlnyomó része béna és ezért első és legfontosabb tennivaló utókezelő

*) Minden egyes hadtestparancsnokság területén a mozgósítás tartamára szervezett katonai közigazgatási hatóság.

**) Lásd a cs. és kir. hadügyminiszternek 10.942—1915. eln. st. rendeletét a rokkantokról való gondoskodás alapelvei, valamint a katonai és a polgári állami közigazgatás feladatkörének elhatárolása tárgyában. L. a Rokkantügyi Hivatal kiadványainak 1. számában.

gyógyintézetek szervezése volt. A megkülönböztetés első gyógyítás és utókezelés közt voltaképpen mesterséges. A kettő orvosilag egy. A háborúban nagyobbára rögtönzött kórházainkban azonban természetszerűleg nincs és nem is lehet meg sem az az orvosi személyzet, sem az a felszerelés, amely a bénaság megszüntetésére, vagy enyhítésére szükséges. Egyes nagy utókezelő gyógyintézetekben azonban csoportosíthatók azok a gyógyító tényezők, melyekkel a bénaság többé-kevésbé gyógyítható. Szükség van ott az orvosi vizsgálás minden eszközére. Szükség van sebészeti osztályra a javító műtétek végzésére. Szükség van orthopaediai műtetre massage-zsal, mozgatással, villamozással, meleggel és fürdőkkel gyógyító berendezésekre. Valamennyi gyógyító tényező egyetlen intézet keretében ritkán egyesíthető. Munkamegosztás és specifikáció van itt is a helyén. A fejsebészet egészen külön vidék, a javító sebészet többi eseteit legcélszerűbb orthopaediával kapcsolni össze, a fizikális terápiái intézetet pedig hévíz közelében létesíteni.

A Rokkantügyi Hivatal a fej sebészetet Budapesten a Tavaszmező-utcai 570 ágyas utókezelő gyógyintézetben összpontosította, melyben a szemészeti és fülészeti osztályon kívül az állkapocssérülések kezelésére odonto-orthopaediai osztály is működik.

Az 1.200 ágyas budapesti Révész-utcai utókezelő intézetben és Bajza-utcai fiókjában, hol 250 betegre van férőhely, az általános sebészeti osztályon kívül van külön idegosztály, mely az idegsérüléseknél szükséges javító-műtétet végzi, van továbbá két nagy orthopaediai osztály.

Jelentékeny gyógyító tényező az a hévíz, mely a budai hegyeknek lábánál fakad. A Rokkantügyi Hivatal kibérelte a Császár-fürdő fedett uszodáját és bevezette a források 40 C° vizét az uszoda tágas medencéjébe, melyben naponként 2.000 ember könnyű szerrel megfürödhethet. A fődött uszoda tőszomszédságában phisiko-terápiái intézet épült, mely fel van szerelve a vizsgálat és a természet erőivel való gyógyítás minden számottevő eszközével. Ebben az utókezelő gyógyintézetben 1.300 ágy áll rendelkezésre.

Sajátos jelleggel bír a Rokkantügyi Hivatalnak Timót-utcai 1.200 ágyas utókezelő gyógyintézete, hol a redressiv

orthopaediai osztályon kívül 500 ágyas osztály van a csonkítottak számára. Ebben az osztályban előkészítik az amputáltak csonkját a művégtag alkalmazására és az állami prothesisgyár által szállított művégtagok használatában állandó orvosi felügyelet alatt begyakorolják a csonkított katonákat, mielőtt hazabocsátanák, vagy szakszerű kiképzés végett rokkantiskolákba tennék át őket. A gyakorlás közben a prothesisen mutatkozó hiányok kijavítását is az intézet irányítja és az amputáltakat csak akkor bocsátja ki, amikor művégtagjuk úgy orvosilag, mint műszakilag teljesen megfelel. Van azonkívül ebben az intézetben egy 600 ágyas gyűjtő- és szétosztó középont, melynek az a hivatása, hogy magába fogadja a katonai parancsnokságok által a Rokkantügyi Hivatalnak budapesti intézeteibe átadott katonákat, kik onnan megfigyelés és vizsgálat után az állapotuknak megfelelő utókezelő gyógyintézetbe tételnek át.

A Rokkantügyi Hivatal pozsonyi intézetében 1.000 katonára nyert kezelést, úgy, hogy a Hivatal utókezelő gyógyintézetei ezidőszert 5.520 sérült katonát kezelnek.

Legközelebb Budapesten 600 ágyas és Kassán 1.000 ágyas újabb intézet nyílik meg. Továbbá Kolozsvárott készül 1.000 ágyas további intézet. Ezen kívül tervbe van véve a 2.600 ágyas nyitrai és a 4.300 ágyas sátoraljaújhelyi megfigyelő állomásnak utókezelő gyógyintézetévé való átszervezése. Minthogy ekként az ágyak száma belátható időn belül 9.500-zal emelkedik, s minthogy az utókezelés hosszabb időtartama dacára is az intézetek kellő forgalmat csinálnak, azért remélhető, hogy a Rokkantügyi Hivatal utókezelő gyógyintézetei képesek lesznek az összes utókezelést igénylő sérülteket kellő időben befogadni.

Az idült belbetegségben szenvedő katonák részére különleges kórházakat szervez a Rokkantügyi Hivatal.

Az 5.042 ilyen beteg közül legtöbbré, 2.381-re rúg a tuberkulotikusok csoportja. Ezek számára a Hivatal az alacsony Tátra tévében, a Garamvölgyben, Besztercebányán 2.400 ágyas tuberkulotikus kórházat rendezett be a szabadban való pihenéshez szükséges fekvő csarnokokkal, a magas Tátrának egyik klimatikus gyógyfürdőjét megvásárolni szándékozik, hol 400 betegre lenne hely, ugyancsak a magas

Tátrában nagyobb állandó szanatórium építését a Hivatal 1916. tavaszán megkezdi.

A légzőszervek egyéb betegségei, valamint a vérkeringés és az emésztés szerveinek betegségei számára szolgál a Hivatalnál: 1.800 ágyas rózsashegyi speciális kórháza, honnan a jövő fürdőidény kezdetekor a belbetegek alkalmas gyógyfürdőkbe osztatnak szét. A szívbajosok részére szénsavas, a rheumasok számára pedig hévízfürdő kibérlése iránt a tárgyalások már folyamatban vannak.

A belbetegek speciális kórházaiban és szanatóriumaiban 4.200, a sérültek utókezelő gyógyintézeteiben 5.520, együtt tehát 9.720 hely áll ezidőszerint a m. kir. Rokkantügyi Hivatalnak rendelkezésére.

A modern orvosi tudomány által elért eredmények oly szembeszökők, hogy a tapasztalatok meggyőző hatása alatt katonáink általában bíznak a gyógyítás sikerében. A háború sok közegészségügyi kultúrát vitt be népünk közé. Mégis találkoznak olyanok, kik rendszerint a műtéttől vagy attól való félelemből, hogy ha teljesen meggyógyulnak, nem fognak rokkantsági ellátást kapni, nem fogadják el a nekik ajánlott műtétet vagy más gyógymódot. Közvetlen kényszer alkalmazása lélektani okokból nem lenne célszerű, de az idézett törvényes felhatalmazás alapján a rokkantsági ellátásra való igény megvonható attól, aki az utókezelési gyógyintézet vagy különleges kórház által szükségesnek talált gyógymódnak magát nem veti alá vagy annak eredményét szándékosan hátráltatja. A rokkant érdekének megóvása végett azonban minden ilyen esetet fel kell terjeszteni az egyetemi városokban szakértő orvosokból alakuló illetékes felülbírálati bizottsághoz, mely a szakkérdésben véglegesen határoz.

Az utókezelő gyógyintézetek és speciális kórházak által elért eredményekről statisztika felállítása még korai lenne. De az eddig is elért eredmények igazolni látszanak a Rokkantügyi Hivatal abbeli felfogásának helyes voltát, hogy akciójának súlypontját eddig az orvosi részre, a gyógyításra helyezte és nevével voltaképpen ellentétben odatörekedett, hogy elsősorban a bénákat és betegeket vegye kezelés alá és így a rokkantságot megelőzze, megszüntesse vagy leg-

alább is enyhítse A Hivatal majdnem minden intézetének es fontosabb osztályának élén az illető szak egyetemi tanárai állnak, akik a Hivatal utókezelő gyógyintézeteinek és speciális kórházainak munkájáról tudományosan is be fognak számolni és remélhető, hogy a Hivatal orvosi akciója nemcsak katonáinknak fog javára válni, hanem nagy lépéssel viszi majd előre a magyar orvosi tudományt is.

Amputáltjaink nagy számát az orosz fogságból hazabocsaított rokkantak még inkább felszöktették és a mesterséges testrészekben ekként beállott nagy szükségletet a magánipar nem lenne képes kielégíteni, mely csak a békés idők kresletére van berendezve- A Rokkantügyi Hivatal ezért Budapesten és Pozsonyban az állami fémipari szakiskolákban mesterséges testrészeket előállító műhelyeket szervezett, melyekhez katonai minisztériumaink vezényelték ki az orvosi műszerészeket és kötszerészeket, a Hivatal pedig többnyire rokkant lakatosokat, bőrmunkásokat, kaptafa-készítőket és cipészeket osztott be. A budapesti műhely első kísérleteit 1915. évi március hó utolsó napjaiban kezdte meg 3 munkással, kiknek száma azóta fokozatosan 125-re emelkedett. A tisztán nyers anyagok felhasználásával dolgozó műhely 1915. december 31.-ig 2.446 mesterséges végtagot (protézist) és orthopedikus segédeszközt gyártott és termelése ma már átlag heti 100 darab. A pozsonyi műhely eddig 264 prothesist és más orthopedikus segédeszközt állított elő.

Minden csonkult katona államköltségen két művégtagot kap a Hivataltól és pedig a munkaprotézist és kozmetikus protézist. A munkaprotézisek rendszerének megállapításánál különös tekintettel kellett lenni arra, hogy az ország népességének túlnyomó része mezőgazdasággal foglalkozik. A budapesti műhely által gyártott munka-láb bőrrel talpalt fémlapra támaszkodó acél-sínekből áll, erős és amellet elég könnyű s így remény van arra, hogy azok, kik egyik lábuknak csupán alszárán csonkultak meg, a mezőgazdasági munkában megmaradhatnak. A munka-kézhez idomuló gyűrűs befogó készülékkel erősen és biztosan meg lehet fogni a szerzőszámokat, köztük a magyar nép lelkületében és gazdasági életében oly nagy szerepet játszó kaszát is. Az amputáltak munkakezüikön kívül ahhoz idomuló és foglalkozásuk üzésé-

hez szükséges szerszámokat is kapnak, A műláb egyszerű és erős szerkezeténél fogva, különösen a városi foglalkozás-soknál, munka-protézis gyanánt is használható. A kozmetikus mesterséges kéznek nagyobb gyakorlati haszna ugyan nincs, minthogy azonban a legtöbben a csonkulás külső jelét viselni nem szeretik, azért amputáltjainkat a Hivatal kozmetikus kézzel is ellátja. Műkezeken és műlábakon kívül gyárt a műhely egyéb orthopediai segédeszközöket is.

A Tavaszmező-utcai utókezelő gyógyintézet odonto-orthopaediai osztályával kapcsolatban fogtechnikai laboratórium van szervezve. A laboratórium az állkapocs sérüléseknél előforduló állkapocs és foghiányokat pótolja, valamint az állkapocssérülések kezeléséhez szükséges készülékeket állítja elő. Ezenfelül az eltorzító arcsérülések elfedésére, továbbá a fül- és orr hiányainak pótlására szolgáló kozmetikus protéziseket is előállítja a laboratórium.

Még a legerősebb prothesis is romlik és időnkint javításra szorul. Ezenkívül egy protézis az egész élet tartamára nem elégséges. Az ipariskolákat azonban a háború befejeztével vissza kell adni eredeti rendeltetésüknek és így a Hivatal Budapesten 1916. tavaszán állandó művégtaggyárat épít, melyben foglalkozást nyernek a protéziskészítésben már begyakorolt rokkant munkások is. Ez a gyár kapcsolatban fog állni egyfelől az orthopaediai klinikával, másfelől egy orvosi, műszerészi és kötszerészi szakiskolával. A pozsonyi, kassai és kolozsvári protézis-műhelyeket a háború után is fenn akarja tartani a Hivatal, hogy minden egyes ország részben legyen a javítások folytonos ellátására egy-egy szakszerű középpont.

Az utókezelő gyógyintézetből, a speciális kórházból kikerülő és a mesterséges végtaggal ellátott rokkantak jelentékeny részének vagyona vagy olyan foglalkozása van, melyet sérülése dacára is folytathat és melyből magát és családját eltartani képes. A rokkantak e csoportjának „beiskolázása” hiba lenne, mert munkás-hiányban szenvedő gazdasági életünkől erőket vonnánk el és mert olyan nagy tömegeket terelnénk be a rokkantak iskoláiba, melyeket azok alapos szakoktatásban részesíteni nem tudnának. Az ilyen

rokkantakat mielőbb el kell bocsátani a hadsereg kötelékéből.

Sokan vannak olyanok is, kik vagyontalanok, de kereképesek, tehát újabb kiképzésre nem szorulnak s így a hadsereg kötelékéből szintén elbocsátandók. A rokkantak munkaközvetítőjének feladata, hogy ezeknek a gazdasági életben való elhelyezkedését szervezze, irányítsa és elősegítse. A rokkantak munkaközvetítése az általános munkaközvetítéstől több tekintetben eltérő, különleges tevékenység. Míg az általános munkaközvetítés egyaránt szolgálja a munkaadó és a munkás érdekeit, addig a rokkant-munkaközvetítő elsősorban a rokkant munkás érdekét tartja szem előtt. Ebből kifolyólag a háborúval járó munkáshiány következtében beállott ideiglenes munkaalkalmakra lehetőleg nem közvetít, hanem a rokkantakat olyan tartós alkalmazáshoz igyekszik juttatni, melyet önhibáján kívül előreláthatólag nem fog elveszíteni és mely alkalmazás testi állapotának is megfelel. A Rokkantügyi Hivatalban szervezett külön munkaközvetítő osztály 1915. évi dec. hó 31-ig 494 rokkantmunkást helyezett el, kik közül 322 ipari és kereskedelmi, 97 mezőgazdasági munkás és 75 egyéb foglalkozású. A munkaközvetítő tevékenységnek aránylag kisebb terjedelme azzal az alapelvünkkel függ össze, hogy a katonákat csak az orvosi utókezelés, illetve a gyakorlati oktatás befejezte után bocsátjuk el a hadsereg kötelékéből, a gyógyítás és oktatás pedig a rokkantak túlnyomó részénél még folyamatban van. Időmultával azonban az akció orvosi és didaktikai részével szemben mindinkább előtérbe fog lépni a gazdasági és szociálpolitikai rész.

Jelentékeny azoknak a rokkantaknak száma is, kiknek nincs vagyonuk és kik csonkulásuk, bénulásuk vagy betegségük következtében eddigi foglalkoztatásukat folytatni nem tudják. Ezeknek befogadására valók a rokkantak iskolái. Új és komplikált iskola-típussal állunk itt szemben, melynek számolnia kell úgy a bénulás, csonkulás és a betegség, mint a foglalkozások sokféle fajtájával. Az orvos könnyen csak munka-therapiát lát betegének munkájában, gyógyító torna folytatását és lélektani eszközt arra, hogy a rokkantak a végzett munka öröme önbizalmát visszaadja. A mezőgazdasági

és ipari szaktanítóban pedig rendszerint megvan a hajlam arra, hogy ugyanolyan oktatásban részesítse a rokkantat is, mint ép növendékét. Úgy a munka-therapiának, mint az oktatás szakszerűségének érvényesülnie kell a rokkant-iskolában, de az intézménynek a maga sajátosságát és jellegzetességét az adja meg, hogy minden egyes tanulója testi fogyatékoságának, betegségének különleges természetével számolva állapítja meg úgy magát a foglalkozást, mint az arra való tanítás útját és módját. Állandóan meg kell figyelnie, hogy tanulójának nincs-e munka-prothesisre, más orthopedikus segédeszközre vagy különleges szerszámra szüksége, A csonkítottat meg kell tanítania a munka-protézis és a mesterséges testrészhez idomuló szerszámok használatára. A bénák számára pedig a benuított testrészhez idomuló szerszámokat kell készítenie s annak használatára be kell a bénát gyakorolnia. Meg kell figyelnie a rokkant munkája közben s felismerve a felmerülő nehézségeket, a fogyatékoság orvosi ismerése alapján meg kell terveznie s a beteggel meg kell taníttatnia azokat a műfogásokat és mozdulatokat, amelyek a szervezet hibás volta dacára is célra vezetnek.

Az oktatás rendszerint egészen gyakorlati. A cél kenyéradó foglalkozás elsajátítása, mit nemcsak a mezőgazdasági vagy ipari szakoktatás, hanem az írásra, olvasásra és gyakorlati számolásra való tanítás is elősegít. Beillik a rokkant-iskola keretébe a gépkocsi- és motor-kezelői, a gép- és gyorsírási, a könyvvezetői s más hasonló tanfolyam is. Módot lehet nyújtani arra, hogy egyesek félbemaradt elemi vagy polgári iskolai tanulmányaikat befejezhessék. Óvakodni kell azonban az elmélet túltengésétől, mi a rokkantak nagy többségében az egész intézmény hasznosságába vetett hitet megdöntené.

A rokkant-iskola keretén kívül maradnak a rokkant tiszték, akiknek a vallás- és közoktatásügyi miniszter külön rendelettel megnyitotta felsőbb iskoláinkat.

Még az első kezelést nyújtó kórháznak, továbbá az utókezelő gyógyintézetnek, a különleges kórháznak és minden más intézménynek, melyben rokkantak vannak, orvosnak, ápolónőnek és tisztnek fel kell ébresztenie a kedvet a tanulásra abban a rokkantban, aki

vagyontalan s korábbi foglalkozását nem lesz képes sérülése vagy betegsége következtében folytatni, A Hivatal ennek a munkának támogatása végett a rokkantakat gyámoltató akcióról népies füzetet íratott s azt terjeszti különösen kórházakban, A Hivatal utókezelő gyógyintézeteiben, speciális kórházaiban, valamint gyűjtő és szétosztó központjában alkalmazott rokkant-tanácsadóknak meg éppen az a főfeladata, hogy a rokkant tanulási kedvét élessze, továbbá hogy személyi, családi és vagyoni viszonyainak s különösen testi állapotának és egyéni hajlamainak tapintatos kipuhatólása mellett rábírja lehetőleg eddigi foglalkozásához rokon könnyebb, szükség esetén pedig új, neki való foglalkozás választására, A Hivatal rokkant-tanácsadókul eddig főleg gyógyopaedagogiai és népiskolai tanítókat alkalmazott, akik mellé gyakorlati mezőgazdákat és iparosokat óhajtana megnyerni a tanácsadás és rábeszélés munkájára.

Ha a rokkantak iskolájában nem teng túl az elméleti irány, hanem valóban gyakorlati tanítást nyújt, továbbá, ha a rokkant-tanácsadók olyan foglalkozást ajánlanak a rokkantnak, mely testi állapotának, hajlamainak s viszonyainak megfelelő, akkor a rokkantak jelentékeny része nem vonakodik a tanulástól. De sokan már idősebbek s így nem szívesen kezdenek újból tanulni. Vannak, akik remélik, hogy rokkantsági ellátásukból és sebesülési pótlékukból takarékosan és szerényen megélhetnek. Vannak olyanok is, kik soká voltak első- és utókezelés alatt, hosszabb időt töltöttek lábbadozó osztagokban vagy üdülő otthonokban s ezeken a helyeken némileg elszoktak a munkától. Többen, kik a betegekkel érintkeznek, túlzott jóságból és emberiségéből néha feledtetik a rokkanttal, hogy a pihenés csak munka után édes s hogy a semmittevés csakhamar tespedéssé fajul. „Élni – Arannyal szólva – nem fajulva tengés, olcsó időnek hasztalan soka”; hanem minden ember s így a rokkant életének is célt és tartalmat csak a munka adhat. Tény az, hogy sokkal több rokkant vonakodik az oktatásban való részvételtől, mint attól, hogy magát utókezelésnek alávesse, A rokkantat tanulásra közvetlenül rákényszeríteni alig lehetne, a jelzett törvényes felhatalmazás alapján azonban a rokkantsági ellátásra vonatkozó igény megvonható attól, aki az is-

kola által szükségesnek talált gyakorlati oktatásban részt nem vesz vagy annak sikerét magatartásával szándékosan hátráltatja. A rokkant érdekének megvédése céljából minden ilyen esetet itt is éppen úgy, mint az utókezeléstől vagy gyógyítástól való vonakodásnál, fel kell terjeszteni a már említett felülbírálati bizottsághoz, mely a gyakorlati oktatás kérdéseiben mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi szak-
 férfiak bevonásával végérvényesen határoz.

A Rokkantügyi Hivatalnak a legnagyobb iskolája a budapesti Pozsonyi-úti intézet 700 tanuló katonával, mely túlnyomólag ipari irányú. Kovács, lakatos, asztalos, szíjgyártó, cipész és szabó tanműhelyei közül a három utóbbi a legnépesebb. A Hivatal igyekszik növendékeiből önálló iparosokat, önálló exisztenciákat képezni. Ez jobban megfelel rokkantjaink önértetének, továbbá számol azzal a tapasztalattal is, hogy a nagyobb üzemben ép munkással együtt dolgozó rokkant rendszerint párhuzamot von a maga csökkent és az ép ember teljes munkaképessége és keresete között és ez munkakedvét számos esetben csökkenti. Az ipari műhelyek mellett analfabéta, elemi, polgári iskolai és egyéb tanfolyamok vannak szervezve. Hasonló ipari irányú rokkant-iskola a budapesti Szegényház-utcai 250 és a pozsonyi 327 tanulóval. További ipari irányú rokkantiskola létesül Kassán és Kolozsvárott.

A Hivatal mezőgazdasági oktatásra eddig a fennálló földművesiskolákba küldte a katonákat és most Besztercebányán, Debreczenben és Kassán szervez külön mezőgazdasági irányú rokkant-iskolát.

A vakok a számukra 140 ágygal berendezett budapesti István-úti intézetben szőnyegkötéssel, székfonással, kefekötéssel és massage-zsal foglalkoznak és emellett tanulják a Braille-írást.

A rokkant-iskolát végzeteknek egy részében meg lesz a vágy, hogy önállósuljanak és a gazdasági életben mint kisiparosok, kiskereskedők, kigazdák helyezkednek el, az önállósulásnál azonban rokkantjainknak kisebb-nagyobb összegekre lesz szükségük, hogy üzemüket megindíthassák. A családos ember gazdasági megizmosodását pe-

dig nagyon előmozdítaná, ha kis kertes házhoz juthatna. A gazdaság, a műhely felszerelésére, a bolt berendezésére, ház építésére azonban a Hivatalnak fedezet már nem áll rendelkezésére és a rokkantak javára való adakozásnak egyik szép ága, hogy az önállósulni törekvő kisembereknek a gazdasági életbe való útnakindításához gyűjtsön. A rokkant-iskolából távozók közül sokat el fog helyezni a rokkantak munkaközvetítője. Ha mindezek a rendes gazdasági élet teljes ridegségével találkozának, az ép emberekkel való versenyben természetesen nem állhatnának meg. A rokkantsági ellátás és a sebesülési pótlék helyzetüket ugyan megkönnyíti, mindamellettt állandó gondozásra szorulnak. Rokkant gyámságra van szükség, melynek szervezetével be kell hálózni az egész országot. A háborúval kapcsolatos társadalmi akciókban résztvettek közül azokat, kik a rokkantgyámságnak megnyerni, hogy mihelyt a katonák már tömegesen bocsáttatnak el a hadsereg kötelékéből, a szervezet a vármegyékben és városokban már készen legyen és a rokkantak a helyszínén a gyámoknál útbaigazítást és támogatást nyerhessenek.

A rokkant-iskolából kikerülők között lesznek olyanok is, kik megnyugvással a magán-gazdasági életbe különböző lelki és testi okból nem bocsáthatók ki. Vannak, akik nem érznek erőt a létért való küzdelemre, akik munka után jární, munkájukat értékesíteni nem tudják, kiknek nincs családjuk és szülőföldjükhöz sem fűzi őket különösebb kötelék. Legcélszerűbb, ha ezekről az állam, a vármegyék, városok és községek és más teljesen biztos alapon álló szervezetek, kereseti telepek és műhelyek állítása útján gondoskodnak, mely intézetek szakember vezetése alatt a munkát maguk keresik, szervezik és értékesítik. Ezek mellett a kereseti telepek és műhelyek mellett a családos rokkantak számára szintén kis kertesházakat kellene emelni. A kalocsai érsek és főegyházmege je 100.000 K-ás hozzájárulásával a Hivatal kozrsmukodése mellett 300 rokkant számára asztalosműhelyt és mészeti, gyümölcsészeti, kertészeti és baromfityenyésztési telepet létesít, Orosdy Fülöpné báróné 100.000 koronás adományával pedig Szolnok-vármegyében kertészeti telep áll szervezés alatt. További ilyen telepek és

műhelyek szervezése iránt a Hivatal tervszerű agitációt szándékozik indítani.

A gyógyíthatatlan és munkaképtelen rokkantak számára az államnak kell megélhetésüket biztosító rokkantsági nyugdíjat nyújtani, a társadalmi áldozatkészségnek pedig egy másik szép célja, hogy otthonszerű kórház emelésével elviselhetővé tegye azoknak a rokkantaknak életét, akik késsőbb is állandó orvosi felügyeletet igényelnek és kiknek nincsenek hozzátartozóik.

A régi értelemben vett „Rokkantak Házát” a modern rokkantügyi akció nem ismer. Alig van szomorúbb látvány, mint tétlenségre kárhozottat nyomorékoknak valamely közös otthonba való kaszárnyaszerű tömörítése. A rokkantak háza helyébe a kereseti telep, a kereseti műhely és az otthonszerű kórház lép, melynek életelve a munka és ápolás.

A nemzeti társadalomtól támogatott modern állam a világháborúban sokkal nagyobbak és erősebbnek bizonyult, mint általában hitték. Sokkal több volt, mint pusztá mechanizmus, mint különféle hivataloknak összesége, amint azt az angolok és franciák elképzelték. Az állam nemcsak egész férfinépességét tömörítette óriási hadsereggé, hanem a szellemi és gazdasági életet is egészen a nagy erőfeszítés szolgálatába tudta állítani. A szervezettség és az államnak a társadalommal való harmonikus együttműködése hozta meg a győzelmet. Ugyanennek a két tényezőnek kell biztosítani a nagy felépítést is a háború után. Nagy gazdasági és szociálpolitikai problémák előtt fogunk állni, nemcsak a rokkantak, a hadi özvegyek, és a hadi árvák ügyében, hanem a háború után újból elhelyezkedő egész nemzetnél, és a győzelem eredményeit csak akkor leszünk képesek a békében biztosítani, ha az állam és a társadalom ép oly nagy lesz a gazdasági és szociálpolitikai alkotásokban, mint aminő hatalmas volt a háborús erő kifejtésben.

Budapest, 1916. évi január havában.